

ELFELT FOT.

FOTOTYPI PACTH & CRONE'S EFT.

Goor

II.

Carl Goos.

Mindeord paa Mødet d. 11. Januar 1918

af

Joh. Steenstrup.

Den 20. December forrige Aar døde Danmarks største juridiske Kraft, CARL GOOS, og indtil sit Livs Slutning vedblev han at være en utrættet Kraft, skønt han — der var født den 3. Januar 1835 — kun stod i to Ugers Afstand fra det fyldte 83. Aar. I de to Menneskealdre, som er gaaede siden A. S. Ørsteds Død, var han vor ypperste Retslærde — en Mand med enestaaende Arbejdsevne, hvis Virksomhed indenfor Administrationen, Deltagelse i borgerlige Hverv og Arbejde i den lovgivende Forsamling skulde synes saa omfattende, at *den* alene maatte have kunnet fylde en handlekraftig Mands Tid, og dog har Carl Goos tillige efterladt sig en litterær Produktion, hvor Bind slutter sig til Bind, med et betydeligt Antal større Afhandlinger ved deres Side; det er en videnskabelig Gerning, som har haft en overordentlig Betydning for den juridiske Forskning og for den praktiske Livsordning.

Vort Videnskabernes Selskab samler jo ikke i sin Kreds Dyrkere af alle videnskabelige Fag. Det har ikke som det franske Institut en Række Akademier under sig og omfatter ikke som dette saa at sige al Bedrift paa Aandens Omraader. Retskyndighed hører som Fag ikke under det; kun naar Retsvidenskaben arbejder paa Historiens eller den filosofiske Tænkningens Grund, kommer den indenfor vort Selskabs Grænselinier. Det var da ogsaa for sine Fortjenester paa disse Om-

raader, at Goos den 28. April 1882 valgtes til Medlem af Selskabet. Jeg vil derfor først kaste Blikket paa, hvad Goos har udrettet paa Retshistoriens Omraade. Og ingen, som tager et af Goos' Arbejder i Hænde, eller en af hans Afhandlinger i mere populær Form, vil være i Tvivl om, at denne Retslærde, der var saa kyndig i Nutidens og i mange Landes Ret paa alle Omraader, ogsaa havde en sikker Viden om Rettens Udvikling gennem Tiderne. Goos' første litterære Gerning var da ogsaa hans Besvarelse af Universitetets Prisspørgsmaal om Ægtefællernes Stilling i formueretlig Henseende efter vore ældre og nyere Love, og i Bedømmelsen af den prisbelønnede Afhandling udtales det, at netop den retshistoriske Del af Arbejdet havde en særlig Værdi. Da Goos to Aar senere knyttedes til Universitetet (1861), fik han sin egentlige Virksomhed paa andre Omraader af Retten, dog skrev han 1880 et Universitetsprogram om den danske Straffeprocess' Udvikling i Tiden efter Kristian V's Lov. Her fik han Lejlighed til i klare Træk at paavise, hvordan Inkvisitionsprincippet — den Rettergangsform, der lægger hele Opgaven over paa Dommeren, saa at han baade foretager Forundersøgelsen og i Henhold til de indvundne Oplysninger fælder Dommen — kun med smaa og sagte Trin vandt Indgang her i Landet. Efter at Straffeprocessen hidtil var gaaet i Civilprocessens Spor, havde Regeringen bestræbt sig for at paabyde Øvrigheden, ligesom de til Sagefaldet berettigede, Pligt til at paatale, og efter at Rettergangen ved de militære Domstole havde gjort sin Indflydelse gældende i andre Straffesager, banede Inkvisitionsprincippet sig langsomt Vej, ikke uden Modstand fra Dommernes Side, indtil det i Slutningen af det 18. Aarh. trængte igennem (Frdg. 3. Juni 1796). Dette indtraadte senere end i andre Lande, og helt blev Inkvisitionsprincippet hverken da eller senere gennemført, idet Hovedforhandlingen altid holdt fast ved Anklageprincippet, saa at en offentlig Anklager blev beskikket, og idet der allerede

tidlig vistes en andetsteds lidet kendt Omsorg for den anklagede ved, at der gaves ham en Defensor, saa at han fik en forsvarlig Rettergang.

En historisk Monografi af den lødigste Art var endvidere Goos' to Bind store Bog: A. S. Ørsteds Betydning for Moral- og Retsfilosofien samt Strafferetsvidenskaben, 1904—6 (det er den tredje og største Del af det af Goos sammen med J. Nellemann og H. Øllgaard udgivne Værk om Ørsted). I Fremstillingen af Ørsteds Morallære paaviser Goos, hvorledes Ørsted først har fulgt Kants og senere Fichtes Naturret, indtil han i Skrifter fra Aaret 1801 bryder ogsaa med Fichte. Efter en kort Overgangstid bliver han klar over den Teori, som han kalder »sin«; 1807 udvikler han fyldig denne Lære, der danner en saa afgjort Modsætning til den kritiske Filosofis fra Moralen løsrevne Retsteori. Efter at Goos derpaa har skildret Ørsteds almindelige Retslære, undersøger han hans Stilling til Strafferettens almindelige Spørgsmaal og til de enkelte Forbrydelser og Straffearter. I det hele Værk stiller han Ørsteds videnskabelige og praktiske Gerning i Forhold til den samtidige Videnskab og Lovgivning i Udlandet, og han redegør for Ørsteds Paavirkning af den eller kritiske Holdning overfor den.

Der er to Forhold, som man vil lægge Mærke til som karakteristiske for disse Arbejder. Hvis der af et historisk Arbejde kræves en fuldstændig aktmæssig Redegørelse, har de den i fuldt Maal. De fremtræder med en Rigdom paa Bevissteder og Henvisninger, og Forfatteren har forstaaet at bringe paa den rette Maade alle Enkeltheder ind under overskuelige Forhold, saa at Tanken ikke forvirres, og saa at han ogsaa i denne Henseende viser sin store systematiserende Evne. Dernæst vil man lægge Mærke til, at Goos ikke er naaet til sine Resultater ved at opsøge utrykte Hjælpemidler i Arkiver og Biblioteker; det er stadig den børende Tanke og den forstaaende Indsigt, som udretter sin Bedrift.

Ved at omtale det sidste Arbejde er jeg allerede naaet ind paa Goos' retsfilosofiske Gerning, og denne er lige saa ejendommelig i vor Jurisprudens, som den har haft indgribende Betydning.

Goos var ved Universitetet fulgt efter en Mand, der ogsaa var Retsfilosof, Frederik Christian Bornemann, som vi ærer som en af vore fortrinligste juridiske Forskere. Videnskabernes Selskab har ikke talt ham blandt sine Medlemmer, hvortil Grunden formentlig var, at han døde som kun 51aarig Mand, og da endvidere hans Arbejders Værdi først kunde erkendes i deres fulde Omfang, efter at Goos og andre havde udgivet hans samlede Skrifter efter hans Død. Bornemann, der var stærkt paavirket af den tyske spekulative Filosofi (Fichte og Stahl), havde sat sig til Maal at bekæmpe Ørsteds Indflydelse, men Goos vilde, uagtet hans gode filosofiske Fordannelse, bort fra, at man lod sig hilde af nogen abstrakt »Idé«. Goos sluttede sig netop til Ørsteds Tanker om, at der maatte kunne dannes en Retsfilosofi, som alene arbejder paa et erfaringsmæssigt Grundlag, og, uden at laane af Ørsted, opbyggede han sin »Almindelige Retslære« paa et reelt Studium og med et Hovedhensyn til det formaalstjenlige. Goos hævder uden Sky, at Retten skal være utilitarisk, den maa se bort fra enhver Moral af blot subjektiv Natur. Retsidéen er efter hans Opfattelse i Virkeligheden kun en Forgrening eller et Led af Sædelighedsidéen, nemlig den, som til sin Gennemførelse kræver Magt. Goos ser i Retten den udvortes betryggede Ordning af menneskelige Livsforhold i Overensstemmelse med den Betydning, som ethvert af disse Forhold kan have; den er en Bestanddel af den hele ydre Tilstand, uden hvilken det var umuligt for Individet at arbejde hen mod det Maal, der er sat for et sædeligt Frihedsliv. Som vi saa, knytter Goos til enhver Retsnorm som nødvendigt Led Magtanvendelse. For os, som ved de sidste tre Aars Begivenheder synes at opleve Folkerettens Sammenbrud, vil det være lærerigt at høre, at

Goos ikke tænker sig Retten som fastknyttet til Statssamfundet og Staterne. Lad de Organer, som skal haandhæve Retten, være nok saa ufuldkomne, man vil ikke af denne Grund kunne frakende Normen Karakter af en Retsnorm, naar den i Følge sin Beskaffenhed var egnet til at haandhæves ved Magt, hvis en saadan fandtes.

Det er jo ikke muligt i faa Mindeord at redegøre for denne Retslæres rige Indhold. Jeg vil kun som et Eksempel nævne, hvorledes Goos har fremdraget, at det tilkommer den almindelige Retslære at fastslaa som et centralt Begreb, hvad en Retshandel er, om end Retshandlers forskellige Indhold nødvendig maa betinge Anvendelse af forskellige retslige Synspunkter. Han hævder, at en Kontrakt kun kan ses under Synspunkt af to Retshandler, et betinget Løfte og hvad Goos har kaldt et Paalæg (Akcepten). Det har været urigtigt at betragte den foreliggende Viljeserklæring som den Kendsgerning, der stiftede Retten, derved stillede man sig paa den absolute Individualismes Standpunkt i Stedet for at overskue Stillingen i sin Helhed, den hos Løftemodtageren vakte Forventning. I det Hele hævder Goos Tro og Loves Ubrødelighed som et Hovedprincip ved Dannelsen af Reglerne for Retshandlers Afslutning. Disse Tanker har haft den største Betydning for Opfattelsen af mange Retsforhold i Formueretten og er blevne hyldede af Retslærde og praktiske Jurister, uagtet Fremstillingen altsaa ikke særlig sigter mod at belyse den gældende Ret.

Den »Almindelige Retslære« har da ogsaa ved Universitetet været vel egnet til at vække hos de Studerende Sans for at trænge til Bunds i Retsordenens Principer og til at kalde til en Forstaaelse af Retten som Helhed. Upaavirket af nogen Skole ønskede Goos ikke selv at danne Skole, men kun at lede til Indsigt og Selvtænkning. Maaske maa det ogsaa være mig tilladt, som en Elev af Goos fra hans tidlige Læreraar, at udtale, hvilken Glæde denne »Alm. Retslære« voldte mig,

hvor frugtbringende den var for min egen Opdragelse til Tænkning og Forsøg paa Fordybelse, og hvordan den senere var mig til Nytte, naar jeg kom i Nærheden af retsfilosofiske Problemer ved Fremstilling af Statshistorien eller af den filosofiske Historieskrivning.

Mest bekendt er dog Goos ved sine Arbejder paa Strafferettens Omraade. Og her møder os hans berømte Lære om det objektive Retsbrud, Læren om, at man ikke kan afgøre Spørgsmaalet om Ansvarlighed til Straf eller til Erstatning alene ved at se hen til Personens subjektive Skyld og til en objektiv Sammenhæng mellem Handlingen og Følgen. Begge disse Momenter kan være tilstede, uden at Ansvar foreligger. Her kan ikke det metafysiske Aarsagsbegreb anvendes, et retsligt Princip maa være det bestemmende; dette vil til Eks. ophæve Ansvarret, ikke blot naar Nødværge eller en foreliggende Nødtilstand udelukker Retsstridigheden, men ogsaa naar Handlingen var fremkaldt af Interesser af stor Betydning i Sammenligning med den indtraadte skadelige Følge, der ikke ret var forudseelig.

Den norske Retslærde Bernh. Getz var selvstændig kommen til den samme Opfattelse, den er nu bleven Nordens almindelige Eje og har ogsaa vundet Indgang andensteds.

Goos har engang lejlighedsvis talt om Retsvidenskabens to Foryngelseskilder, Retshistorien og Retsfilosofien. Dermed vilde han jo ikke bestride, at den ikke ogsaa stadig fornyedes ad andre Veje, og at til Eks. Studiet af de forefaldende Straffesager og Domstolenes Behandling af dem maatte være det stadig rindende og nærende Kildespring for Kendskabet til Forbrydelser og Straffe. Bornemann havde forsømt denne Side, men Goos har i den specielle Del af sin Strafferet gjort den mest udstrakte Brug af Domme; der henvises her til saa rigt et Materiale, som i ingen tidligere Fremstilling. Saaledes mærker vi ogsaa her den samme aktmæssige Dokumentation, som jeg paaviste for de historiske Arbejders Vedkommende.

I det Hele er hans Studium af de enkelte Forbrydelser saa indgaaende, at der — som det er udtalt af kyndige — i intet Land findes en saa rigt udarbejdet Fremstilling af Strafferettens specielle Del.

Vi kunde ikke vente, at en af saa mangesidig Virksomhed optaget Mand som Goos skulde være en hyppig Deltager i Selskabets Møder. Han har kun én Gang holdt Foredrag i Selskabet, han har dog ved to Lejligheder vist Selskabet Tjenester, som det maa være taknemmelig for. Selskabet havde udsat et Prisspørgsmaal, om der kunde opstilles Normer for et Individts Handling, der udleddes af dette Individts ejendommelige Natur, og om hvordan disse Normer forholdt sig til de for Samfundet som Helhed gældende. Herom indkom der 9 Arbejder i 4 forskellige Sprog, og sammen med de to filosofiske Professorer afgav Goos den omfattende Bedømmelse (1897). Den anden Gang var, da for tredive Aar tilbage Selskabet besluttede en vidtgaaende Omdannelse af dets Lov. Under Behandlingen af de fremkomne Forslag ledede Goos paa fortrinlig Maade en Række af Selskabets Møder i Vinteren 1887—88¹.

Goos var i høj Grad en repræsentativ Mand. I hans karakteristiske Skikkelse med det skønt formede Hoved var Kraften præget, dog uden Kraftens Barskhed; skarpt tænkende, opmærksomt lyttende var hans Holdnings Udtryk. Talen strøm-

¹ Om Goos' Virksomhed indenfor Selskabet henvises til Oversigterne for 1882, 1887—88, 1896—97. Da Goos fyldte 80 Aar, skildredes hans Virksomhed udførligt af Francis Hagerup, Frantz Dahl og J. Thyrén i *Afhandlinger i Nordisk Tidsskrift for Strafferet* 1915. I *Ugeskrift for Retsvæsen* 1915 Afd. B gav 11 Forfattere hver fra sit Fags Standpunkt en Fremstilling af Goos' Betydning som Retslærd, og sammesteds meddelte Fr. Dahl en udførlig Bibliografi. I disse Arbejder har jeg fundet en vigtig Vejledning ved Affattelsen af de ovenstaaende Mindeord. Yderligere kan her henvises til Goos' Selvbiografi i *Festskrift ved Universitetets Aarsfest* 1915, *Berlingske Tidende* for 2. Jan. 1915 (Fr. Dahl), *Ugens Tilskuer* 22. Jan. 1915, *Illustreret Tidende* 6. Jan. 1918, *Ugeskrift for Retsvæsen* 12. Jan. 1918 B (H. Munch-Petersen), *Tilskueren* Jan. 1918 (Fr. Dahl).

mede ikke fra hans Tunge; der kunde stundom høre Taalmod til at følge de langsomme Mejselhug, hvorefter dog til Slutning vægtige Tanker om Sagens Kærne i en afklaret Form sprang frem. Ved talrige Sammenkomster i Udlandet om videnskabelige og praktiske Spørgsmaal har Goos været en værdig, af Takt og Autoritet præget Talsmand for dansk Forskning og Gerning. Han var vort Selskabs Udsending, da Universitetet i Bologna fejrede sin 800 Aars Fest (1888); selv var jeg Vidne til den ypperlige og vindende Maade, hvorefter Goos, som var Landstingets Formand, repræsenterede vor lovgivende Forsamling i Rouen 1911 ved Normandiets Tusindaarsfest.

Ved Goos' Jordefærd forleden laa der ud over Kirkens Gulv en bred Strøm af stemplede Baand med Dannebrog's Farver. Det var et Symbol paa, hvordan det føltes, at Goos havde virket for vort Land og Folk, han, der som Storkorsridder havde skrevet i sit Skjold, at som Patriot, ikke som Partiernes Mand ønskede han at virke. Den hele Stat i dens fulde Udstrækning og det hele Folk gjaldt hans Tanke. Goos var Søn af en Fader, der var født i Hertugdømmerne, selv var han født paa Bornholm, havde levet Barndomsaar i Haderslev, til Slesvig var han knyttet ved sin Ansættelse i det slesvigske Ministerium og den aflagte slesvigske-juridiske Eksamen, han var altid virksom for at vedligeholde det nationale Liv i Sønderjylland; for Island, hvis Minister han en kort Tid var, følte han den varmeste Interesse.

Men med hvilken Varme omfattede han ikke det hele Norden! I Ledelsen af flere nordiske Tidsskrifter havde han Del, og han var jævnlig Medarbejder ved fælles-nordiske Foretagender, ligesom han gav en Fremstilling af hele den nordiske Strafferet, han var Formand i den danske Afdeling af den Letterstedtske Forening, ethvert Samarbejde mellem Nordens Folk laa ham paa Hjerte.

Samarbejde — Evne og Vilje hertil var i det Hele et

Karaktertræk hos Goos. Det laa i hans humane Sind, hans Frihed for ethvert fra aandelig Overlegenhed udgaaet Hovmod, hans Beredvillighed til at anerkende andre, den Taknemmelighedsfølelse, som aander ud af hver Linie i den Selvbiografi, han skrev for tre Aar siden, hans Villighed til at hædre ogsaa dem, der paa et helt underordnet Trin ydede trofast Tjeneste, hvad der ofte gav sig karakteristiske Udslag.

Ved dette Sindelag var han paa den rette Plads i de mange Embeder og Hverv, der omfattede de blinde, de døvstumme, de fangne, de løsladte. Det var ogsaa denne Vidde i Betragtningen, der lod ham fra de unge Aar se Muligheden for en anden Ordning af mange Retsforhold end den bestaaende. Naar — hvad Udlandet saa ofte har misforstaaet — dansk Konservatisme vel vil bevare, men fremfor alt udvikle, er Goos et karakteristisk Vidnesbyrd derom. Derfor havde Goos altid kunnet tænke sig en anden Ordning af Ægtefællernes Retsforhold, og derfor hilste han i Landstinget varmt det Lovforslag, der bragte en Forandring i Ægtefællernes formueretlige Stilling, derfor udtalte han allerede for en Menneskealder siden, at Offentlighed og Mundtlighed var Retsplejens Luft og Lys, derfor var han altid en Talsmand for Lægmands Anvendelse i Straffeprocessen, og det skyldtes netop ham, at Retsreformen og dermed Nævningevæsenet kunde gennemføres.

Vemodigt er det altid, naar en Personlighed, der har haft en fremragende Betydning, kaldes bort, men vi vidste jo, at det Aaret, som gerne sættes som Livets Grænse, forlængst var overskredet. Lykkeligt er det at tænke paa, hvor overordentlig rigt dette Liv har udfoldet sig, at vide, hvor lidt der *kan* gaa til Spilde, naar Evner og Vilje enigt stræber mod høje Maal, som aldrig tabes af Syne. Med disse Tanker vil vi ære den store Retslærdes Minde!
